

JOGIRODALOM-JOGÉLET

FERENCZY ENDRE

tudományos főmunkatárs
MTA Jogtudományi Intézet
(Budapest)Recenzió Boóc Ádám:
A nemzetközi kereskedelmi választottbíróság
(A választottbíró megválasztása és kizárása)
c. könyvről¹

Ha valamely recenzióknak lehetősége van nyomon követni egy monográfia létrejöttét, kezdve attól, amikor még csak félig van kész (és most nyilvánvalóan egy ilyen esetről van szó) az kivételes élmény, mert bele lehet látni a jogtudomány művelésének titkaiba. Mi itt a titok? Magától értetődően az íráskészség, a képesség arra, hogy uralkodni tudjon a jövődöbéli szerző a mindenki rendelkezésére álló idő fölött. Továbbá: törekvés a források megismerésére és az, hogy e törekvést siker koronázza (például, hogy elsődleges forrásokból dolgozzon, bár Kissinger másodlagos forrásokból írta meg Metternichről szóló híres disszertációját), harmadszor az arányok szerencsés eltalálása.

Monográfiák egy része a doktori disszertációkból készül, aztán a könyvkiadás által gondozott monográfia terjedelmileg vagy több vagy kevesebb a disszertációnál. Milyen arányokra gondolunk? Azokra, amelyek valamely tárgykör kapcsán az idézett szerzők gondolatainak és a szerző megjegyzéseinek terjedelme között állnak fenn; továbbá olyan arányokra, amelyekre a magyar és a külföldi jogra fordított figyelem között oszlik meg, vagy a történelmileg és az elmélet között

van. Nem akarjuk azt állítani; kizárólag az aránytól függ, hogy most egy monográfia születik, vagy annak látszó munka, de azt biztosan mondhatjuk, bizonyos belső *rationes* nélkül magától elbillen a könyv majd a polcon. Boóc Ádám könyvét témájáról, a választottbíró megválasztása és kizárása; a dedukció műveletét alkalmazva írta. Bemutat egy jelenséget (egy jogintézményt) több nemzeti jogban (Ausztria, Svájc, Anglia, Amerikai Egyesült Államok, Magyarország), majd még tesz egy nemzetközi kitekintést (*UNCITRAL Arbitration Rules*, *Model Law for International Arbitration*, *ICC Arbitration Rules*, *Rules of Ethics for International Arbitrators* és végül *IBA Guidelines on Conflicts of Interests in International Arbitration*), majd megkísérel következtetéseket levonni.

Egy jó monográfia másik nagy titka, hogy a szerző keze alatt az írás nem szalad szét; azaz azzal foglalkozik végig, amit az ígért és az ígalmat, az érdeklődést a téma iránt végig fenn tudja tartani. Konkrétan, ebben az esetben Boóc Ádámnak ez azért sikerült, mert a jogeseteket (az ügyeket, az ún. teszteket, standard-eket) úgy adja le, úgy kommentálja, hogy az olyan, mint egy regényből készített képregény: fordultatos és lényegre törő. Az meg aztán fokozza a feszültséget, hogy amikor már az olvasó úgy érzi itt a bölcsek köve már a zsebében, a pártatlanság vagy az elfogultság vagy épp a függetlenség kritériumára, akkor a szerző rávilágít arra a minden tudás végén meglévő bokorra, amiben minden fogalom tartalma jogi kultúránként eltérő, e könyvben konkrétan a függetlenségről, a pártosságról és az elfogultságról mutatja ezt ki a szerző. A nemzetközi választottbíráskodás

azért érdekes intézmény és tevékenység, mert ez esetben sem könnyű, sőt nagyon nehéz az eltérő értékek és megfontolások között hierarchiát fölállítani. Ha nemzetközi választottbírásról van szó természetesen egy ilyen végkövetkeztetés mindenre használhatatlan, mert a nemzetközi kapcsolatokban a nagyfokú rugalmasság követelménye mellett azért valami közös alapnak kell lenni. Ugyanis, feltételezve, hogy semmiben sincs közös nevező, akkor a választottbírói ítéletek egyikét sem ismernék el és végrehajtásukat megtagadhatnák. Szerencsére nem ez a helyzet; a nemzeti jogok többé-kevésbé tudnak egymás mellett működni, noha konkrét ügy kapcsán az árnyalatnyi különbségeik óriásira tudnak duzzadni, de épp ezért fontos intézmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás (*Schweizerische Schiedsordnung*, a *London Court of International Arbitration*, az *International Chamber of Commerce*), amelyeket a monográfia bemutat a 95., 163., 289. oldalaktól kezdődően.

A választottbírói tevékenység elbírálása során a fentiekben kívül még más érdekes fogalmak is felmerülnek (*neutrality* 357. old.) és ami számunkra legérdekesebb volt: a kétely. A „kétely” jelzővel együtt szerepel: „jogos kétely” (*justifiable doubt*), és nyilvánvaló, hogy a *terminus technicus* speciális jelentéssel bír a jogtudomány azon ágazatában, amely a választottbírói ítélettel foglalkozik (vö. 334-335. old.).

A valamiben való kételkedés joga, nagyon közel áll már a tudomány fejlődése egyik motorjához, ti. a kritikához, és a cáfoláshoz való joghoz (pontosabban a cáfolhatóság megengedettségekhez), amiből következik: a jog eme ágazata számos

1 Boóc Ádám: A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás. A választottbíró megválasztása és kizárása. Budapest, HVG Orac kiadó, 2009. 417.

olyan fogalmat használ, amelynek használata más jogágban is felmerülne (most hirtelen az adójog jut eszünkbe, ahol az ügyfél állításának valóságtartalmában való kétely az eljárás további folytatásának. De gondoljuk, nincs ez másként más jogágak esetében, szóval azt akarjuk mondani e jogterület és benne e *terminus technicus* is érdekes.)

Nyilvánvalónak tűnik, hogy a kétely (szkepszis) alapvető fogalom valamely álláspont, nézet, tény vizsgálatakor, következtetésképpen nemcsak az eljárásjogok szempontjából fontos, hanem minden szabály, ügy stb. esetében is. Az ún. és szerű harmadik személy tesztjének (*reasonable third person*) kidolgozása – ha nem árulunk el tudatlanságot – ti. máshol is már kidolgozott lenne e jogágakat művelőinek tiszteltetreméltó eredése.

Az, hogy a monográfia az oktatásban is használható, evidens. A legjobb tudásom szerint a választottbíráskodás a nemzetközi magánjog tárgy keretében oktatott téma. Az más, de ide tartozó kérdés, hogy amíg a nemzetközi magánjog alapelve, hogy valamely nemzeti jogot ki kell jelölni, amely alapján a jogvita elbíraltatik, addig a nemzetközi választottbíráskodásban megengedett, hogy a felek nem valamely nemzeti jogot, hanem a *lex mercatoria* jelölik meg jogként. A *lex mercatoria* vitatott téma a szakirodalomban, legyen szabad itt utalni — Fekete Balázs és Czigler Dezső Tamás szíves közlése alapján — a Günther Teubner szerkesztésében megjelent *Global Law Without State* vagy Hans van Houtte *The Law of International Trade* c. könyvére,² illetve a magyar szakirodalomból Burián László és Palásti Gábor tanulmányaira: A *lex mercatoria* alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban és a *lex mercatoria*, a nemzetközi jog elvei és

hasonló kikötések a jogválasztó klauzulákban. Itt kell megemlíteni az újabb szakirodalomból Szigeti Zsolt munkáját: *A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás néhány karakterisztikus sajátossága a Common Law és a kontinentális jogrendszerben*.³ E munka idézi Lord Mustill és Berthold Goldman nézeteit, mely utóbbi szerint — írja Szigeti — „a *lex mercatoria* nem csak egy egyszerű *equity*, hanem létező anyagi jog.”

Az is nagyon jó a könyvben, hogy a szerző a különböző nemzeti jogok megoldásaival a jelölés, a válsztás, kinevezés, a kizárás tekintetében úgy látszik, mint egy kiváló Rubik-kocka játékos a különböző színekkel: egymás mellé tudja tenni az azonosokat és szomszédos oldalakra az eltérőket. De más fogalmakat (elfogultság 196. old.) illetően is figyelmet leköltően mutatja be az egymásnak ellentmondó felfogásokat, értelmezéseket ugyanarról a fogalomról, illetve — ami még érdekesebb — ugyanannak a fogalomnak bővített és szűkített jelentését: nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*), elfogultság pusztán megjelenése (*appearance of bias*), tetten érhető elfogultság (*actual bias*), nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*).

A monográfia szerzőjének további érdeme, hogy a lélegzetelállítóan izgalmas, érdekesítő eseteket úgy fordította át magyarra, hogy észre sem lehet venni külföldi jogesetekről van szó, szóval mondhatjuk, hogy műfordítói teljesítményt regisztrálhatunk. Szép kutatói munka az is, ahogy a nagyon egymás melletti, néha szinonimáknak tűnő kifejezésekről kimutatja, hogy hol és miért különböznek egymástól. Végül is itt egy választottbírák föltött eljárásról van szó (különösen a kizárás illetően), ahol számtalan tényt, szándékot, magatartást kell értékelni, miközben egyes, jogilag

meg nem határozott, az értelmező rendelkezések között fel nem tűnő *terminus technicus* kell értelmezni. Szükséges persze választani egy vezérvonalat is, amely alapján az eset (ti. a bíró kizárását indokolhatja vagy ellenkezője) megítélhető. Mint mindig egy negatív oldalról induló megközelítés a legszellemesebb, aminek kb. az a tartalma: akkor pártatlan, jó, aggálytalan egy választottbíró peresztése, ha abból kitűnik azt, ügyfele valaha is még jelölje. Szó szerint: „A függetlenség magában foglalja azt, hogy a választottbíró ki meri venni az őt jelölő fél nemtetszését, vagyis elsősorban a fél által jelölt választottbíró azon szándékának hiányát jelenti a függetlenség, hogy a fél őt a későbbiekben ismét jelölje választottbíróként.” (319.)

A könyv megjelentetése a magyar nyelvű jogtudomány számára is fontos, nemcsak azért, mert jó a kiállítása. Különösen tetszik, hogy a lap tetején az Olvasó követheti, hogy épp melyik fejezetnél tart, ami valamely téma visszakeresésénél is praktikus, de azért is, mert a nemzetközi irodalmat jól meg lehet belőle ismerni, a fontos jogesetek mindegyike benne van, illetve a vonatkozó szakirodalom feldolgozását és annak szerzőit (Bauer, Ujlaki, Burián, Csehi, Fabinyi, Faragó, Farkas, Földi, Hamza, Fűrész, Gellért, Harmathy, Horváth, Kálmán, Kiss, Kecskés, Lamm, Pikó, Rácz, Réczai, Rácz, Sándor, Vékás, Szűcs, Szalay, Szász, Várady, Vörös idézve vannak). A választottbírákkal kapcsolatban lévők és a választottbíró-ság potenciális ügyfelei is használnak forgathatják a könyvet, nekik is szól, az üzletembereket értékes információkkal látja el a monográfia, ahogy nyilvánvalóan a választottbírák is, ha más szemmel is, de nagy érdeklődéssel fogják kezükbe venni e munkát.

2. Lásd: G. Teubner (szerk.): *Global Law Without State*. Aldershot, 1996. 305.; H. van Houtte: *The Law of International Trade*. London, Sweet & Maxwell, 2002.

3. Lásd: sl.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/szigetiz.doc